

A SZERELEMRŐL

*Az utcák fölött, lépcsőházakban, titkos alagutakban,
régvolt emberek közt feszülő érzésekről (2. rész)*

LOVAS ILDIKÓ

Nem könnyű beszélni erről, pedig szeretnék, könnyebbséget jelentene (egy furcsa barátom, értett a szavakhoz nagyon, költő volt, mindig csak azt mondta, a tökéleteset várom tőled, ne ismételj szavakat, főleg ne a publicisztikában használatosakat, most biztosan azt mondaná, hogy rossz a megkezdett mondatom, mert valami módon kétszer szerepel benne az, hogy könnyű. És én csak hümmögnék, mert igaza van, de így kell lennie, mert csak ekképpen csilloghat a mondatban könny, kimondatlanul, nem hagyva el a szem árkát). Akár egy sánc, ez a megkezdett mondat. (Erre visszatérek, a sánkra.) Eltűntethetném a szomorúságot, percekre szűnne a magány, amiért az emlékezés adatott, de nem megy. Vagy csak lassan. Nem szégyellem az egyszerűségemet, hogy a meséket és a történeteket szeretem, a lelke mélyén mindenki így van ezzel. Ami bánt, hogy későn jöttem rá erre. Túlságosan elfoglaltam magam irodalmi eljárásaim csiszolásával, mintha megtanulható lenne, amihez hiányzik a tehetség, a beszédmódok kutatásával, mintha nem az lenne másodlagos a regényekben, csak mostanában vettem ezt tudomásul, amikor már mindegy. A templomról jutott ez eszembe, a padosorokban ülő emberek arcáról, mindegyik egyforma, a nagy félelmekben és reményekben történik ez meg, erre a két érzésre ugyanazt a kifejezést rajzolja mindenki arcára az isten, talán mert ambivalensek egymással, nem tudunk félni remény nélkül és legszebb reményeink mélyén is ott a félelem (nem gondolok nagy dolgokra, közösségi, kollektív – micsoda szó! – szörnyűségeket okozó eseményekre, hogy mások – de csak emberek – döntenek tömegek életéről-haláláról, csak apróságokra, egyéni életekre, bajokra: a templomban feloldhatóakra), ennek megszokásához, elfogadásához kevés egy élet, még jó, hogy így van, akiknek megadatott, írhatnak róla,

a félelemmel terhes reményről és fordítva, a baj ott volt, hogy nem a receptúrákra figyeltem, hanem a mondatokra. Erről már szoltam. Az egyszerűség, ami a magányosan élő (öreg)embert – különösen, ha anyagi megszorultsága is ezt diktálja – jellemzi, csak arra jó, hogy emlékei tisztán bújjanak elő az éjszaka óráiban. Elképzelhető, hogy ez természetes emberi igény, csak éppen fájdalmas. De ha így van, akkor az egykori történések szépítése, megmagyarázása is (amivel én bajlódok az utóbbi hónapokban) ugyanannyira emberi igény, mely céljaul a fájdalom legyőzését tűzte ki, hiszen „az éjhomályt elúzi az égi napfény”. Csakis ez lehet a magyarázata annak az őszinte rajongásnak, amit a plebs a mesés történetek iránt érez, minden ember ekképpen tesz, ha nem rak magára túlsúlyokat, tudományos magyarázatokat. A templomban jutott eszembe, hogy az éjhomályt elúzi az égi napfény, érthető. De nem a hitre asszociálva, vagy ha igen, akkor arra az egyetlenre, hogy a gonosz hatalmak rontásán győzedelmeskedve a szerelmesek ismét egymásra találjanak. Miként az a műben, ahonnan az idézet is származik, megtörtént. És közben szolt a fuvola. No, csak azért mesélem ezt, hogy pontosítsam a minapi feljegyzésemet: nemcsak akkor szerettem a fuvalát, ha útjára indult bennem a vágy, hanem mindig, amióta csak (egy rádióműsorban tizenkét évesen) végighallgattam *A varázsfuvalát*. Az már később történt, hogy a tiszta, égi hang mellé a vágyat rendeltem, az pedig, hogy a szerelmi tüzet tisztának, szépnek és győzelemre valónak, minden mese titkának, még később, túl későn. Amikor újra meséket kezdtem olvasni – a fiamnak. Elgondolkodtató, hogy a szerelmet az táplálja, hogy a nőt elrabolják, sárkányoknak szánják, elaltatják, madárrá változtatják, akit a hős (titkos hatalmak segédletével) megment. Még inkább elgondolkodtató, hogy a meséknek ott szakad vége, ahol boldogan kezdenek élni. A keresés célja azon egyszerű emberi igény kielégítése, hogy a nő mellett férfi legyen: „A nő a helyes útra nem lel, ha társa nincs, ki talpig ember.” A talpig ember a férfit jelenti, aki megharcol száz szörnyel. Arról sajnos nem szólnak a mesék, hogyan éltek boldogan, míg meg nem haltak. Ott az élet kezdődik.

Amikor az a júliusi délután tikkasztó volt, „a sáfrányszínű sugaraktól lankadt lelkem halálra ernyedtt”, és a félelemtől is talán, nem a nyitva hagyott templomajtó, inkább az ok miatt, ami odavitt, nem is tudtam, merre indulok a bicikkel, csak tekertem a pedált, van ilyen, fontos döntések előtt, végighajtottam az úton, amelyiken naponta megtettem az oda-vissza utat (iskolába, hittanra, a barátnőmhöz, aztán már a randevúra), úgy kerültem a park mögötti kicsi templomhoz. Ahogy

beléptem, a veríték rögtön csorogni kezdett a két mellem között, a talpamnak meg hideg volt, vibráltak a kockás kövek, a reneszánsz idejét ábrázoló filmek templomainak ilyen a padlózata, kötelességszerűen, valami könyvben írhattak erről meggyőzően, és letérdeltem az utolsó sor mögé. Akkor volt bennem a félelem, hogy hullani kezdett a liliomok szirma. És kértem félhangosan az Istent anyám névnapján, hogy segítsen nekem az életben, segítsen abban az „igen”-ben, amit holnap kimondok, segítsen, hogy úgy élhessek, akár mindenki más, egyszerűen és szépen. És segített. Semmit sem adott abból, amit kértem, de tízszeresen rosszát tette az elkövetkező több évemet, bizonyítva előttem, hogy rosszul kértem, nem is azt, ami kell nekem, vagy éppen ellenkezőleg, meghallgatott, és azt adta, amit megfogalmazni sem tudtam akkor. Erőt a kereséshez, ha kétségbeesve is, kockáztatva is, gondolatban csak vagy igazán, és közben az egyszerű és szép életet is nekem adta, ajándékképpen, a mindennapokat, a gyerek hangját, „édesanyám, te meg fényes nap voltál, napkeltétől napnyugtáig ragyogtál”, vegyél nekem téli fagyit, gördeszkát és ne mossunk ma haját. Hát ezért járok ritkán templomba. Hiányzik az érzés; hogy jogom van rá. Úgy érzem, akkor egyszer, Magdolna napján, azon a forró júliusi délutánon mindent közölt velem, amit akart, amit nekem szánt. Csak évek kellettek ahhoz, hogy megfejtsem, fölfejtsem, szavakba öntsem azt a templombeli csöndet, keressem azt, aki elúzi az éjhomályt, de birtokolni ne akarjam, mert ott kezdődik a mese vége és az élet. Nem kedvelem a közönségességet. Vannak, akik ezt nem értik, gúnyolódnak rajtam, kiforgatják a szavaimat, szentimentális vén bolondnak tartanak, szájhősnek. Megbocsátok. Nem hallhatták azt a csöndet: egy templomban, vagy egy párna alatt, amit az arcukra szorítottak: nem fojtogatás céljából, csak azért, hogy az ütések nyomán kibukó kiáltást ne hallhassa meg senki. (A két csönd között nem telt el sok nap.) Ennyit a nagy érzelmekről és indulatokról azoknak, akik nem éreztek fájdalmat, főzni szeretnek és hangoskodni szeretkezés közben. Azokra csak ennyi tartozik.

*

Most mit akar? Bebizonyítani, hogy nekem nincs lelke? Lila ködökbe burkolózó, szenvelgő és szépelgő? Nem szeretnék vitatkozni vele, de azt, aki visszamondja neki, amit én – lehet, hogy nagyszájúan, de nem rosszindulattal – beszélek vele kapcsolatban, szívesen megtépném. Bókán rúgnám, hogy pontos legyenek. Ami pedig a templomot illeti: ami kell,

vedd el, de fizesd meg az árat, amit Isten szab meg érte. Mondok egy példát. A történet befejezése teljességgel elút a város bármiféle obszesszióval megvert, megáldott lakóinak sorsalakulásától, pontosabban a valóságban történt beveződése. Ugyanis van egy másik, legendászerű megoldás is, sokkal hihetőbb – elgondolkodva a hős jelleméről –, ugyanakkor hihetetlen is, mert ez az egyetlen olyan hőse a városnak, aki ha nem is volt korrupt, nem riadt vissza saját jólétének megteremtése céljából a csalásoktól, visszaélésektől. Nem volt meg benne tehát a város alkotóinak szent örülete, noha alkotásai ezt cáfolják. Furcsán keveredtek benne a polgári jólét iránti igény, a tehetség és a kalandorság jellemzői, úgy is, mint üzelmekbe gátlástalanul belevágó, és úgy is, mint bujdosva kalandozó. Ezért kedvelem az ő történetét, kétféle életsorsát: egyes feljegyzések szerint egy bizonyos remekművéből sohasem tudott kigyógyulni, 1913 körül elment a városból és nyoma veszett, az anyakönyvekbe sehol sem jegyezték be halálának időpontját, más források viszont azt állítják, hogy a Lánchíd utcájában rendezkedett be egy gyönyörű, egyre szaporodó műgyűjteményétől zsúfolt lakásban, és boldogan, kiegyensúlyozottan élt családjá körében még a század közepe után is. Azért kedvelem tehát, amiért Gruber Emma soha nem tudná: nyoma sincs körülötte a szomorúságnak, öngyilkosságra való hajlamnak, magánynak és szívfájdalomnak, megtörtségnek, rejtett indulatoknak, amelyek a város nyomott-poros (boros?), bús lombú hangulatától éveken át gerjesztve-erjesztve hirtelen felszínre törnek. Vagy valami ilyesmi. Geil. Ennek a hősnek, mondjuk, architektus, aki már a múlt század végén a Wiener Künstlerhaus kiállításán és az Antwerpeni Nemzetközi Kiállításon nyer díjat – az Akadémia legnagyobb kintüntetésének megszerzését követően –, az életéből most csak egy aprócska eseményt említek, a nagy dolgokat, csodálatos palotájának leírását meghagyom Gruber Emmának, bár félek, hogy adott esetben a leírásból ki fogja hagyni az udvari rész – képeslapok tárgya – egyik ajtaját, azt a híreset, amelyen a műépítész titkon – talán pizsamára húzott kabátban vagy éppen ellenkezőleg, főúri göggel és sétapálcával – valamelyik kedveséhez sietett. Az aprócska esemény pedig egy templomhoz kötődik, igen, nem felejtettem el (ami kell, vedd el...): egy közeli kisvárosnak tervezett az akkori közízlést teljességgel kielégítő templomot. Nem lényeges, tervei, merész vállalkozásai sorában nem kapna helyet, skandallum se fűződik a dologhoz, mégis fontos. Ugyanis a főoltár képein gyerekeit mintáztatta meg, két lányát. Ki tudja, mi lehetett ennek a beképzelt fejtartású architektusnak a gondolataiban, akinek nőszülése

is – a Szabadkai Hírlap hírei szerint – építészeti megbízatáshoz kötődik, aki az Osztrák–Magyar Bank épületének díszítését úgy látta jól megoldottnak, hogy a nőalakok mellett Hermészt is szerepeltette, nem mintha ritkaságszámba ment volna a kereskedők és tolvajok istenének ekképpeni megmintázása, de utal arra, hogy fricskázó kedélyű és gunyoros volt, a másságra, újszerűsége törekvő művészi körök tagjaként sem tartotta összegegyeztetetetlennek, hogy a városatyákkal való jó barátságának köszönhetően, mondjuk úgy, csajlon az épületanyagban, aki, de erre már nincsenek adatok sem újságokban, sem a levéltárban, sem könyvekben, ezt már csak a dédnagyanyámtól tudom, aki meg a Posta utcájában lévő péküzletükben dolgozó gajsectól, valamelyik fiútól, aki a vállán a péksüteménytől illatozó kosárral végignyargalta az utcákat, vagyis teljesen megbízhatatlan forrásból, de nem találok más magyarázatot az oltárképen szerepeltetett gyerekekre. A dédnagyanyám szerint az állandóan utazgató gazdag műépítész úr, akinek palotájában „tán még oroszlanok is voltak, de tyilimek biztosan”, csuda szerelmes természetű ember volt. Mivel alátámasztani ezt csak a kissé már habókos dédnagyanyám kacsinásával tudnám, részletekbe nem bocsátkozhatom. De a szerelmes természet állítólag egyenes összefüggésben állott az előbb említett kertre néző ajtóval és a Kossuth utcán veszteglő fiáke-ekkel. Hát ezt akartam én mondani a templomokkal kapcsolatban. Nem hiszem ugyanis, hogy az architektus kisebb-nagyobb csalásai, többkevesebb, a családi jólétet veszélybe sodró bankrottjai miatt akart volna egy kicsit az áldozathozáshoz hasonlatos módon fizetni istennek, rá jellemzően önző módon, de akkor is fizetni, felmutatni azt, ami számára a legértékesebb, a gyerekeit, megértést és megbocsátást is remélve egyben. A fiáke-eknek több közük lehetett ehhez. No, ezért lenne jó tudni, hogy mi is lett a sorsa. Tanulságos lenne a szerelmes természetű embereknek.

*

Így tehát vannak olyanok, akik mindenből csúfot tudnak űzni, mindent alárendelnek saját elméletüknek, talán még szórakoztató is, amit tesznek, mert elrejtik felszínességüket. Az érzelmekről szólni úgy a legkönnyebb ezeknek, ha gúnyosan teszik, mintha nem létezhetne valóban a szerelem, a fájdalom, a magány, mintha ezeket a szavakat a romantikus költők eszelték volna ki. De előbb-utóbb úgy járnak, mint Don Quijote meséjében az űrült licenciátus: amikor már meggyőzte a káplánt arról, hogy kigyógyult, egyszer csak kijelentette, hogy ő Neptunus a vizek istene és atyja, amiből Don Quijote – bölcsen, hiszen ő az egyik legbölcsebb hőse az irodalomnak –, levonta a következtetést: „S nem tudja kegyelmed, hogy mindig gyűlöletes s mindig rossz vért szül, ha valaki egyik lelket a másikkal, egyik bátrát a másikkal, egyik szépet a másikkal, egyik családot a másikkal összehasonlítja?” Gondolom, nem kell tovább magyaráznom, mi a véleményem az önkényesen felhasznált templomélményem lopott szerelemmel való összehasonlításról. De nem hagyom elveszíteni az emlékeimet, az álmaimat, talán már föl se ébrednék reggelente, ha nem jutnának eszembe azok a félig leeresztett redőnyök mögötti gondolatok, finoman izgatóak, a mindennapoktól nem elütőek, éppen ellenkezőleg, olyképpen simultak bele az állandóan ismétlődő feladatokkal zsúfolt napokba, akárha részei lennének; a fenyőfák rügyeinek friss zöldje ilyen, a gyümölcsfák harsány rózsaszín, fehér, majd szirmonként elhulló virágaival szemben, ezek a gondolatok soha nem hagytak el, az érzések, amelyek kiváltották, eggyé váltak a napi dolgokkal: mintha a kádsúrolás veritéke is – talán a furcsa, deréktörő póz okán – titkos szerelmi élmény eredménye volna. Belém épültek, mint a fenyőfák zöld hajtása a tavalyi tűlevelek sorába. Egyik ilyen délutánon azt álmodtam, hogy üres tér közepén ülök valamilyen járműben, kényelmetlen helyzetben, a cipőm sarka ritmusosan egy ablakhoz ütődik, a szoknyám pedig az orromon kiáramló levegőtől hullámoz, és amikor a térdemen végigkarcol egy csat – nem az én öltözékem része –, jólesően, nem fájón húz csíkot a bőrömön, félig nyitott számba a nyírfa fehér gömbpíhéje száll be, kitölti a szájüreget, mint a vattacukor, visszafogja a feltörni készülő hangokat, vigyáz a csöndre, amit csak a cipősarok ritmusos koppanása tör meg, a mozdulatokra, amelyek elszántan, de szép óvatossággal törekszenek arra, hogy minél több szabad bőrfelület találkozhassék. Más álmaimtól eltérően ebben nem vártam a szeretőmre, nem akartam megharcolni, nem volt semmilyen erős illat, hirtelen mozdulat az álomban, csak a nyírfa pihegömbjének puhasága, vigyázó és ringató mozdulatok, nehezen kiszabadított, veritékes felületek, has,

comb, és egy mell talán, de csak félig, két gomb közé szorítva, és némi remény, hogy ami így is gyönyörű, nem múlhat el. Ébredés után zavartan folytattam a megkezdett munkámat, kivételesen nem vasaltam, hanem adatokat böngésztem: annyi volt feljegyezve, hogy 1910-ben a városi hatóságok engedélyezték tíz motoros fiáker működését a városban, néhány évvel később már a korzón olyan nagy mennyiségűnek találták egyesek a kipufogó okozta szennyeződést, hogy erélyesen követelték: vesztegeljenek másutt a motoros fiákerek, ha már kell hogy legyenek, száguldozzanak a város utcáin. Itt kellett folytatni a böngészést. Nem vagyok biztos benne, de mintha azt olvastam volna, hogy 1910 után hirtelen megnőtt a Palicsi-tó mögé kanyarodó úthoz a fuvarok száma, ezzel egyetemben pedig a törvénytelenül született gyerekeké is, a motoros fiákerek tulajdonosai pedig az addig megszokottnál sűrűbben voltak kénytelenek cserélni az üléseket a tönkrement rugók miatt. A házasságkötések száma viszont nem növekedett. Nem arról van tehát szó, hogy mennyire kívánunk buják lenni, még csak arról sem, hogy mennyit tudunk beszélni vagy kitalálni erre a témára. És itt téved az a nagyszájú és – bár időnként irodalmias megalapozottságú, de az architektúrában és képzőművészetben is valamelyest jártas, műveltséget szeretne fitogtatni – közönséges nő, nagyot téved. Mert arról van szó, amit gondolni merünk. És nem cáfolom meg önmagam a két meghatározással (kitalálni – gondolni), mert kitalálni mindent lehet, anélkül is, hogy megjárna közben lelkünk kútját, elegendő annyi, hogy felhörpintsünk két pohár Törley pezsgőt, és már sorjázhathatnak is a kitalált képek. De gondolni! Gondolni merni az nemcsak annyiban jelent többet és összehasonlíthatatlant, hogy bekalandozzuk (bátorság is ez, nem véletlenül említettem fentebb Don Quijotét) a lélek rejtett ösvényeit; azt is jelenti, hogy a valós étellel kötjük össze a képeket, a valóságban megtörtént tényekkel (mint az autóban történt szeretkezések következtében megnövekedő gyerekszületés, és ez minőségében egészen más, mint egy architektus titkos útjai szeretőihez, mert az élethez kötődik, valóságosan ahhoz, nem azért, mert az ölelésben fogantatás is történik, hanem mert – ez esetben – a törvénytelen gyerek megváltoztatja a nő életének minőségét. Akár arra is kényszerítheti, hogy eldobja: az életét is meg a gyereket is), és ezáltal az élet másik minőségéhez kerülhetünk közel, a halálhoz. Ugyan miképpen juthatna el az a nagyszájú, pozór nőszemély az életnek ezen minőségéhez, amikor önmagába nem merészkedik, amikor megelégszik felületes „tanulásokkal szerelmes természetű embereknek”? És mi az, hogy szerelmes természetű? Állandóan szerelem-

be esik? Mindig másokkal vagy ugyanazzal? Ha ugyanazzal, akkor folyamatosan vagy időről időre? Ha mindig másokkal, akkor nem ugyanazt az egyet keresi-e mindegyikben? Ha ugyanazzal, akkor nem hitvány megalkuvás, gyávaság munkál-e benne? Jó lenne, ha az a szerelemszakértő hangoskodó nőszemély választ adna ezekre a kérdésekre. Azonban már a kérdésfeltevéshez is többre van szükség annál, mint ami őbenne lakozik (említem csak a főzést). Persze nem arra célzok, hogy az szükséges, ami engem hajt. Én inkább a halálhoz állok közel, és nem ezen kérdések megválaszolásához, noha a két dolog közti összefüggés (valami furcsa szégyen az élet gyökerébe vág) nem tagadható. De mi lehet az a több? Talán az, hogy férfi. Férfinak kell lenni. És akkor így vagy úgy, de lesz válasz. Csak két példa. Az 1782-ben megjelent *Né amori, né donne, ovvero la stalla ripulita – Se szerelem, se nők, vagyis a megtisztított istálló* című könyv szerzőjét a dicsvágy, az érvényesülés hajtotta. Nem mondhatjuk, hogy a mű címe hízelgő. Viszont a szerző adott – talán – annyi gyönyört a nőknek, hogy megbocsátható a címbe foglalt vélemény. S ha valóban ekként gondolta, akkor abban a korabeli hölgyek is ludasak lehettek. Legalábbis szerethettek hangoskodni. Ezt egy másik könyvből való példával akár alá is támaszthatom, amikor is egy hölgy – egyébként Voltaire ismerőse – véleményt formált egy költőről. Az író – Európa csődöre – ekképpen reagált: „Éreztem, hogy a haj égnek mered a fejemen, de uralkodtam magamon (. . .) számos példát idéztem annak támogatására, hogy az első olvasás nem elégséges.” Ennek a férfinak a válasza a fentebb sorjázott kérdésekre még ha szomorú is, elfogadható: egyrészt az ágyakban szerzett tapasztalataival, másrészt a szalonokban való csevegések emlékei által. A válasza pedig a megtisztított istálló. És nem okvetlenül a szerelmeskedésekben való csömör adatta vele az említett könyvcímet, sokkal inkább a most idézett beszélgetéstöredék, a szalonok alaphangulatának érzékletes példája. Mert bármennyire is lehettek villogóak és éleselméjűek más-más korok megörökített hölgyei (gondoljunk akár Maupassant okos és szerelmeskedésre mindig hajlandóságot érző hősnőjére), az észjárásukkal mindig baj volt; választ nem tudtak adni. A „szerelmes természet” mibenvalóságát nem tudták feltárni. Mintha az valóban a férfiak dolga lenne. Ezért nem tudom elfogadni annak a nagyszájú nőnek az okoskodásait. Ha gondolkodna és nemcsak a lába között érezne hajlandóságot az étellel való foglalkozásra, akkor nem tartaná végleges magyarázatnak egy architektus templómépítő példáját a szerelem viszonylataira. Amint-hogy annak tartja, és még csak zavarba se jön. Nem szeretném azt a

látszatot kelteni, hogy nekem ez az egyetlen példa elegendő a véleményem kialakításához. Ez csak az egyik végtelből felhozott példa. A másik végtelre is rátérek, onnan is csak egyetlen példát hozva – ismét nem azzal a céllal, hogy bárkit meggyőzzek, főleg önmagamot nem –, hogy aztán visszatérjek ahhoz a több sorral feljebb otthagyt gondolathoz, hogy mi szükséges a válaszhoz, azon kívül, hogy „a több, vagyis a férfi”. Mert majd visszatérek. Megvallom, ezt a példát sokkal jobban szeretem, néha, amikor a keserűség nagyon összeránt, elolvasom, szavaitól, mint cseppenként az orvosságtól, várom a megnyugvást. Hogy milyen eredménnyel, arról később. Ez az író – a bennem róla kialakított kép mindenben ellentéte a másik példának, mondtam már –, több mint 200 évvel a „megtisztított istálló” megjelenése után ekképpen nyilatkozik a szerelemről: „Fogalmam sincs, hogy mi az. 14 könyvet írtam, és azt hittem, hogy egyszer majd megtalálom a választ erre a kérdésre. De fordítsuk komolyra a szót: mit ér el az ember egy élet során, mit érhet el annál jobbat, mint hogy szeret és szeretik? Valójában soha nem foglalkoztam mással, mint a szerelem témájával.” És van válasz – hiszen különben nem idéztem volna –; nevezzük azt el bizonyosságnak. Tehát ahhoz, hogy a „szerelmes természet” mibenlétére feleletet adjunk, abban az esetben, ha nem adatott meg az a több: férfi, bizonyosságra van szükség. Valószínűsége miatt valamely dolog bekövetkezésének majdnem biztos tényként való kezelésére. Hát, ez éppen az, ami a szerelemben lehetetlen, viszont a nők ezt kívánják el. Céljukat sokan el is érik. Én nem tartozom közéjük. Ezért, amiként már írtam is e gondolatkör kibontásakor, közelebb állok a halálhoz, mint a kérdés megválaszolásához. Hogyan megadni a bizonyosságot? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy anélkül a nők belehalnak a szerelem érzésébe: „Sierva María hiába várt rá. (. . .) soha nem tudta meg, mi lett Cayetano Delaurával, miért nem jött többé a süteményes kosarával és a telhetetlen éjszakáival. (. . .) Sierva María már belehalt a szerelembe.” És ezen a tényen nem változtat az sem, hogy talán a férfiaknak sem könnyebb: „Cayetano nem bírta tovább: összeomlott. (. . .) Végül, mivel különkegyelemben részesült, arra ítélték, hogy az Isten Szeretete Kórház ápolójaként töltsse le az életét: sok évig élt még ott, a betegek közvetlen közelében (. . .) mégsem teljesült be az a sokszor hangoztatott óhajtása, hogy elkapja a leprát.” Nem változtat a tényen, mert a férfiak élete nem a szerelemről szól. Talán egy-egy pillanatig. De az életüket – még ha a szívük szeretné is – nem teszik fel rá. És éppen ezért adhatják meg a választ. Távolsgában vannak.

Erről álmodtam tegnap. A bizonyosságról. A várakozásról az ablak mellett, amelyet nem a sírásra görbült száj tehetetlen íve tölt ki, és az orrból remegve kifújt levegő ködösít be, hanem a remény, az a nyugalom, amit a ha-ma-nem-holnap-vagy-egy-év-múlva-úgyis-eljön érzése jelenthet. Ez a bizonyosság. Ennél több nem lehet. Akkor már nem a szerelem az, amiről szó van. Erről álmodtam: hogy milyen jó lenne ekként érezni. És hogy csak akkor történhet ez meg, ha a bennem lévő szerelem és vágy azonos nagyságrendű lesz a türelemmel. Ezt álmodtam. Ébren sem gondoltam másként. Nem azért, mert nincs másik út. Van. Csak éppen számomra az nem bír értékkel. És különben is, azt már kiskorban gyakorolni kell, feladva a bizonyosság köré épített gondolatokat. Szintén nem megy. De azért elmondom, mert így is megközelíthető a szerelem: elmeséltem a Nórának – így a fiam –, hogy egyik éjjel betörők jártak a szobámban álmomban. És azt mondta, hogy nála is. Elképzelhető tehát, hogy a bizonyosságot a nők nem kaphatják a férfiaktól, hanem megszerzik tőlük, megfelelő időben megfelelő mondatok kimondásával. Nem tudom, nem tudom. Én mégis kapni szeretném. Van időm. Menni fog. Szűnni fog a magány, amiért az emlékezés adatott. Csak lassan. A régi dolgok, ahogy az eszünkbe jutnak, legalább arra jók, hogy örüljünk mindennek, amit megtettünk valaha, elképzeljük, hogyan lehetett volna másként – hiszen mindez csak a szavak függvénye. És ha már végképp nem megy, soha nincs késő ahhoz, hogy télikabátunkat magunkra öltjük és belemerüljünk a hideg tóba, miután egy nagy, súlyos követ tettünk kabátunk zsebébe.

*

Hah! Ezek után aztán ember legyen a talpán, aki nem veszi komolyan a szerelmet, úgy komolyan, ahogyan az Gruber Emma szakácskönyvében olvasható receptek alapján készíthető, tálalható, odakozmálás esetén pedig jöhet a Palicsi-tó. Olyképpen ír, mintha kettőnk közül nem én lettem volna az újságíró, ő pedig a tanár (bár mint barátja megjegyzi, az ő írásaiban is felmerülnek bizonyos publicisztikus fordulatok), és ráadásul mintha nem is most, hanem nyolcvan évvel ezelőtt élne és írna. A Bács megyei Napló hirdetése jut eszembe stílusa és megfellebbezhetetlen(nek vélt) mondatai kapcsán: „Aki valamit tud, lát vagy hall, közölje a Bács megyei Naplóval. Telefonszám 510.” Mert „mi minden érdekes eseményt kikutatunk”. Az Emma egymaga a BMN. Nem tudom, hogy miért nem használja ki a perceket. Hogy veheti a szájára a Törley

nevet az, aki csak gondolkodik? És egyáltalán: miért gondolja, hogy aki – gyönyörűen metszett pohárból – időnként pezsgót kortyolgat, nem gondolkodik? Tele van képzavarokkal. De őhelyette inkább a – demi-sec – pezsgő (anno 1882, illetve más források szerint 1881) adta-kínálta hangulattal foglalkozom. És ez nem komolytalanság, akár politikai síkra is terelhetné a gondolatok síkját, hiszen Törley a Bácsország 1905. II. évf. (a BMN is megerősíti) szerint Szabadka II. kerületének képviselő-jelöltje volt, de nem engedünk a csábításnak, sokkal izgalmasabb dolog az akkor negyvenhét éves férfi egyéb ügyeivel babrálni, semmint esetleges politikai becsvágyát boncolgatni. Az egyéb ügy pedig legyen pezsgőjének hirdetési módja. Már csak azért is, hogy bizonyítsam, az ún. eljárásmodok tőlem se idegenek (lásd a „Bácsmegyei Napló hirdetése . . .” kezdetű mondatot). A földön hever egy jegesmedve. Már csak puha szőrme, a feje sem félelmetes, inkább támasztékként szolgálhat, és kapaszkodóként. Fölötte áll egy tűbe fűzött, dévaj mosolyú hölgy, háta mögött egy úr helyezkedik el, szája annyira a női fülcimpától, hogy szájának érintése nem, de lehelete okvetlenül bejárja a női fülkagyló zugait: mindkettőjük kezében pezsgőspohár, ami föltétel, hiszen a Törley-féle pezsgőt reklámozzák. Egy másik esetben a jegesmedve hiányzik ugyan, de a karosszék, amiben a hölgy ül, alakját tekintve tökéletesen elegendő két embernek, amennyiben nem egymás mellett kívánnak elhelyezkedni benne, de még inkább az, ha nem is a karosszékben kívánnak elhelyezkedni, annak mindössze csak a karfáját kívánják fogódzkodás céljából fölhasználni. A hölgy mosolyából és felfelé emelt poharából ítélve ennek semmi akadálya nem lesz, amit a férfi mozdulata is bizonyít: poharának talpa érintőlegesen halad el a feltornyozott frizura mellett, annyira érintve mindössze a hajtincseket, hogy a női kézben megremegjen a pohár, amiben – természetesen – Törley pezsgője eregeti buborékjait. Nagyon szeretem ezeket a hirdetéseket, az erotika jelzés-rendszerével át- meg áthálózott két kis reklámrajzot, bár nem egészen tudom elképzelni, amint a Vácza-féle sütőporról rám mosolygó házi-asszony elheveredik a jegesmedvén, vagy a hastájékon jelentkező szél-görccseire a ** gyógyírt kereső barna ruhás hölgy (Lifka mozijának festett üvegen megmaradt reklámjainak egyikén) az említett karosszék támlá-jára veti harisnyakötős lábát, mégis nagyon szeretem, mert bizonyítéka annak, hogy minden időben létezhetett a szerelem keresését és meg-lelését pártoló gondolkodásmód, amelyben nem a lehetőség, hanem a megtörtént dominál. Hiszen ennek a két kis reklámrajznak az a szépsége, hogy a jelzéseiben magát a szeretkezést játssza végig, nem álomban,

félálomban megtörtént, elképzelt odaadást sugall, amint azt Gruber Emma elképzeli. Védekezésnek tűnhet, de nem bánom, kimondom: hogy szeretek főzni, korántsem jelenti azt, hogy Váncza-háziasszony módján, a torkomból ellenőrizetlenül kikerülő hangok útján élvezem a szerelmet. Inkább ő az, aki – bár nem szakácskönyveket olvas – háziasszonyosan áll mindehhez hozzá. Hiányzik belőle a szabadság. És erre nem magyarázat az anyasága, hogy „az anyasággal más funkciót kap a nő teste”. Ez csak ideig-óráig igaz, később azonban a szülés, a szoptatás, a gyerekkel való testi közelség megtapasztalásának köszönve fokozottan tér vissza eredeti funkciójába a női test. Ilyen nőket ábrázoltatott Törley a pezsgőit hirdetve. Nagyon kevés hasonló hangulatot sugárzó reklámra leltem (a harisnyaszem-felszedőt nem számítva, amit viszont direktsége okán nem sorolhatok ide). Erre a hangulatra gondoltam akkor is, amikor az architektusról beszéltem, a szerelmes természetű férfiről, az éjszaka kilopózóról. Mert ha nem is mondtam ki, abban a képben a nő is benne van, akihez megy. És ha tudnám, mi is lett a sorsa, mit gondolt magában, amikor az oltárképre a gyerekeit másoltatta, könnyebb szívvel rakosgatnám egyik polcomról a másikra a Törley reklámot. Talán közelebb kerülnék a férfiak titkához. Mert egyáltalán nem biztos, hogy ahol az élet kezdődik, ott van a mesék vége: a száz szörnyel megharcoló talpig emberrel, aki megszerezte a társát (vagy hogy a csudába írja). Talán éppen ott kezdődnek a mesék. Szóval, lehet, hogy fordítva van minden. „Szeretnék valamit elmesélni (akkor is, ha unád).” Így kezdtem a mondataimat taknyos koromban, amikor – a mondatallentétben – azt gondoltam, hogy az illető férfit igenis rettentően érdekli a mondanóm, és emellett értékeli Kosztolányira való utalásomat is (és mellesleg az is eszébe jut, amíg én mesélek, hogy mennyire szeretem őt, tudom, hogy izgatja szívét negyven cigarettája és a sok fekete: több évnek kellett eltelnie, hogy rájőjjenek, minden az én fejemben játszódott csak le, ő nemhogy nem tudta, hogy szeretem, ő már azt is tudta, hogy még egyáltalán nem szeretem). A közben eltelt évek történései odáig juttattak, hogy már semmit nem akartam elmesélni, sem neki, sem másnak. Így ez a mondatkezdés – szeretnék valamit elmesélni – akkor is hamisan cseng, ha már nem utalgatok átlátszó-ravaszul Kosztolányira. Hogy mégis ekként indítok, annak oka a történet kezdete is egyben: az történt ugyanis, hogy belekezdtem egy mondatba, amit nem kívántam befejezni, és rákérdezett. A férfi rákérdezett. Tudom, hogy hihetetlen, nevetséges és túlzónak tűnik, hogy előfordulhatott velem ilyesmi, egyrészt, hogy félbehagyok egy mondatot, másrészt, hogy rákérdez, de

megtörtént, többek között ezért is fogadom bizonytalanul a Gruber Emma megállapítását arról, hol kezdődik az élet és hol fejeződnek a mesék, mert én éppenséggel mesébe illőnek, tehát semmiképpen sem az életben megtörténhetőknek tartom ezt, amivel mostani történetemet indítom. Ezek után nem következhetett más, mint a Törley-féle reklám megelevenedése: a zöld papírnak a zöld üvegről való lehántása és a poharakba való finom buborékolása, amint azt a hirdetés sugallja. És amiért ezt az egészet szépnek tartom, az egy mozdulat, eszembe is jutott róla a jegesmedve feje: a mozdulat, ahogyan két kezébe fogta a fejemet, az arcomat, a hajamat és a fületem, miközben a testünk egészen másról beszélt; ez a bensőségesség hiányzott a reklámról és az életemből, annyi éve hiányzott, és most sincs nálam, nem fog megtörténni holnap vagy holnapután, de megtörténhet még, bár nem tudom, hogy ezt megint csak én akarom hinni, vagy már bölcs vagyok, és sejtem, ami történni fog, de ezért a mozdulatáért megéri beszívni reggel a levegőt. Ez jutott nekem eszembe a bizonyosságról és a mesékről. Semmilyen történet, tudom, nincsenek benne finom utalások és célzások magára a szeretkezésre, de hát én ezeket a dolgokat nem álmodom, hanem átélem, megtartva magamnak a jogot, hogy csak ennyit mondjak róluk.

*

Mintha valami történt volna velem. Olyan szomorúnak tűnik. Akárha menekülne. A vidámkodása, ahogyan kigúnyol, ellentmond nekem. Nem mintha sajnálnám. Ő beszél a hitelességről, aztán meg elmond egy történetet, amelyben még annyi sincs, hogy a valóságban-megtörténhetett volna. Gyöngül. De nem vele akarok foglalkozni, hanem a sáncokkal. Már majdnem elfelejtettem, hogy vissza akarok rá térni. Itt az ideje.

(Folytatjuk)